

Lyset efter Gud

Filosofi. Vi har afskaffet Gud og dernæst sjælen, tilbage er kun verden. Med *After God* har Peter Sloterdijk skrevet en moderne historie om sjælens mutationer og mulige genkomst i en sekulariseret og artificiel maskinalder.

ALEXANDER CÄRNERA
Forfatter og essayist.

Frå begyndelsen af det tyvende århundrede har en ny epoke bragt de gamle guders metafysik i knæ. Gud og sjælen dannede par i den klassiske metafysik. Mens Gud sikrede forestillingen om sjælens (evige) lys, sikrede sjælens kvaler en stræben mod den yderste instans Gud. Kritikken af den almægtige Gud har ganske vist stået på længe, men verdensomspændende krige og teknologiens ekspansion har i de sidste hundrede år for alvor bragt os ind i denne gudernes mørkning.

Den tyske filosof Peter Sloterdijks *After God* er kulminationen på en række udgivelser der helt tilbage til *Sphären I* (1998) kredser om menneskets forhold til Gud, forvandling og religion i en teknologisk og global tidsalder. Mens den tyske udgave *Nach Got* (Suhkamp, 2017) er centreret omkring troens problem, har man i den engelske valgt at medtage et centralt kapitel fra *Sphären I* om rum, lys og intimitet, en nyere tekst om Jesus som bastand, og endelig et foredrag om klima, holdt i Paris 2009, kort før klimapmødet i København. Samlet set giver bogen et indtryk af både kulturelt, politisk og spirituelt kampskrift.

Hvis der var noget første verdenskrig lærte os, var det at mennesket først og fremmest er dødelig, som den franske digter og filosof Paul Valéry udtrykte det. Teologiens evighed, forsyn, frelse og troen på en almægtig og alvidende guddom led her et alvorligt knæk. Dens forsøg

på at adskille guder fra afgudsbilleder, er for Sloterdijk begyndelsen på enden for teologien som vi kender den. Vi har flere afguder end virkeligheder, som Friedrich Nietzsche bemærkede nogle tiår tidligere. «Fra det tidspunkt hvor den ene blev skubbet ud til kanten, synker guderne nu hen i det dunkle eksil», skriver Sloterdijk. Cirklen er sluttet, og vi står i dag overfor at skulle forstå denne ragnarok. Hvad sker der i denne overgangsperiode? Hvad sker der med forestillingsevnen når oppe og nede forsvinder?

En ting ved vi, i overgangstider hersker usikkerhed, kaos og deregulering. Ragnarok var navnet på verdens undergang, kampen mod det onde, hvor fædre kvaler deres sønner og brødre flænses hinanden. Apokalypsen var navnet på afsløringen af det godes endelige triumf, om verdens sidste tid.

DEN TEKNOLOGISKE EKSISTENS

Forestillingen om verden som en bro mellem nu-et og evigheden er for længst borte. At være moderne derimod er at holde fremtiden åben. Verden er et projekt, et forpligtende foretagende. Det

Forestillingen om verden som en bro mellem nu-et og evigheden er for længst borte.

er, som Sloterdijk udtrykker det, «ikke de store opdagelsesrejserne, men tænkere som Schelling, Hegel, Bergson, Heidegger, Bloch og Cusano, der bragte en ende på denne udsættelse af tiden og som introducerede den levende væren. Allerede Wagners opera *Götterdämmerung* («Ragnarok», 1876) viste at væren selv undergår en skabende forvandling, at ikke kun Gud har skabende evner, men også mennesket». Hvor der er mennesker, vokser kunstigheden frem. Med den konsekvens, at Gud, med Sloterdijks formulering, er blevet «en træningssag for det selvoplyste menneskes teologi». De indre modsætninger i den monotheistiske Gud og al hans væsen er sendt på «evig ferie». Det bliver tydeligt allerede i kristendommens historie om Jesus, som Sloterdijk kalder en bastand, en fortabt søn der havde behov for at udfylde hullet efter en fraværende far. Men også tydeligt indenfor islam.

Islamisters terrorhandlinger mod de såkaldt vantro indenfor og udenfor islams hus, er ifølge Sloterdijk en måde at reagere på Allahs formørkelse, eller mere tempereret, at islams skrimtsomheder er kommet. For selvsamme mørkning er også en potentiel dæmring. Fra alle sider presses islam til at gentænke spørgsmålet om det skabendes virke, som i dag også er et spørgsmål om teknologi og om retten til at skabe billeder. Problemet kan ikke løses med Koranen alene. Islam er stadig en religion af rene brugere, skriver Sloterdijk. Den har endnu ikke bevæget sig op til næste niveau, «den teknologiske eksistens» (af græsk *techné*, at give form til det forhåndsbeværende).

DÆMRINGEN

Nedgangen er en vanskelig overgang, men også er en potentiel forandring. For det er svært at forestille sig bortfaldet

af Guds autoritet, uden at det også får konsekvenser for sjælen. Indførelsen af dybdepsykologien omkring 1800, Freuds psykoanalyse omkring år 1900, og nu den neurokognitive videnskabs eliminering af begge, vidner om dette. Sideløbende med denne sjælens dæmring hører derfor også intelligensens dæmring.

I en tid hvor stadig mere af det menneskelige sind og tankeliv overføres til de funktionelle teknologier og den kunstige intelligens, rejser det sig spørgsmålet: Hvad bliver tilbage af sjælens lys, når der for alvor bliver blændet op for det kunstige lys? Hvad bliver der tilbage af den sjælelige glød, når de stadig mere smarte kulturelle indretninger og dygtiggjorte computerserede objekter tager over? Skal vi virkelig forestille os de nye opfindere af kunstig intelligens som de der har betrukket sig selv den ledige plads efter Gud skaberen, spørger Sloterdijk.

Når de kristne taler om Guds behov for at være menneske, kan det ikke overraske, at mennesket som den der fremstiller avancerede ting, også gerne går forrest for at se sig selv som en del af en ny maskintidsalder. «Vi lever ikke længere blot», skriver Sloterdijk, «i midten af den første *analogia*, den mellem Gud og menneske, men også i den anden, den mellem mennesket og den højere maskine». Stadig flere algoritmer og apps kommer til, som indvirker på vores handlinger og orienteringsmåde. Brugen af digitale redskaber i undervisningen, såkaldt *blended learning*,

Vor tids egalitære kriterier har bragt enhver vertikal spænding i miskredit.

er ved at indtage også universiteterne og tage fokus fra kritisk tekstlæsning og opdragelsen til selvstændig tænkning. Viral markedsføring synes efterhånden at have gjort al kommunikation til markedsføring. Netkommunikation tager over for kritisk journalistik. Viden reduceres til information og informationssøgning, og læsevaner sættes under pres, præget af korttids hukommelse og lav koncentrationsevne.

VARMESTRØMMEN

Sloterdijks *After God* er på én gang en advarsel mod at søge ly i de tilbageskuede flugtmuligheder i religionen, samtidig med at han betoner nødvendigheden af en form for åndelig oprustning som modvægt til den sorgløse kynismens accept af status quo. Kynikeren finder hvad han søger, manisk og utålmodigt handler han mod bedrøvelsen, for han er frem for noget

en vinder. Men bag hans selvtillfede smil gemmer sig en åndelig og intellektuel resignation, og i virkeligheden en manglende tro på livet, at tingene kunne være anderledes.

I *Kritik af den kyniske fornuft* (1983) gav Sloterdijk derfor også stemme til Ernst Blochs håbskraft. «Den, der som Ernst Bloch taler om håbets princip, må i det mindste være i stand til at finde dette klimatiske a priori, opklaringen, glimtet af en munter himmel, inden i sig selv. Og netop fordi Bloch var i stand til dette, adskiller han sig fra den intellektuelle hovedstrømning. Selv når alt formørkedes, kendte han den private hemmelighed, hvordan man skaber opmuntring og tillid til livet, lader udtrykket strømme frit og tror på udfoldelsen. Han havde kraften til at genkende den 'varmestrøm' – som han selv husede – overalt i den menneskelige historie.»¹

FOTO: KUSH PALA, UNSPLASH

